

کتاب «جامعه‌شناسی فاجعه» رونمایی شد

25 دی 1400

مراسم رونمایی از کتاب «جامعه‌شناسی فاجعه» نوشته معصومه کمال‌الدینی در [فرهنگسرای رسانه](#) برگزار شد. در این مراسم، غلامرضا غفاری و حمید رزاقی به نقد و بررسی این اثر پرداختند.

کمال‌الدینی نویسنده این کتاب در ابتدای جلسه گفت: معتقدم تا زمانی که یک فاجعه تبدیل به یک مسئله اجتماعی برای همه مردم و مسئولین نشده است، نمی‌توانیم انتظار چاره‌اندیشی‌های کلان داشته باشیم. این کتاب با 2 هدف نوشته شده است؛ یکی انگیزه فردی بوده است. بنده رساله دکتری خود را زلزله بم انتخاب کردم، چرا که اهل بم و بازمانده از آن زلزله بزرگ هستم. دوست داشتم برای مردم شهرم و به ویژه زنان بم کاری کرده باشم. بهترین کاری که به عنوان یک جامعه‌شناس می‌توانستم انجام بدهم این بود که برای شناسایی مشکلات‌شان و ارائه راه حل اقدام کنم تا بتوان در مدتی کوتاه بخشی از مشکلات اجتماعی و پیامدهای منفی روانی ناشی از زلزله را خنثی کرد.

وی ادامه داد: انگیزه دوم من از نوشتن این کتاب زمانی ایجاد شد که متوجه شدم درخصوص ادبیات نظری جامعه‌شناسی فاجعه بسیار دچار خلأ هستیم و کم کار شده است. از سال 1369 که سرکار خانم شادی‌طلب درباره زلزله رودبار نوشتند، هیچ مطلب دیگری در این حوزه نداشتیم. زلزله بم با تمام پیامدهای منفی که به همراه داشت، جرقه‌ای را ایجاد کرد تا پژوهشگران نسبت به این موضوع دست به قلم بشوند و کتاب بنده هم یکی از آثاری است که در این باره نوشته شده است که البته دیباچه‌ای برای نوشتن کتاب‌های بعدی است.

این نویسنده و پژوهشگر با اشاره به سختی‌های چاپ این کتاب گفت: متأسفانه انتشارات تخصصی برای انتشار کتاب‌های تخصصی در زمینه بحران وجود ندارد. این موضوع در حالی است که سازمان‌های متولی و انتشارات‌های دانشگاهی داریم که می‌توانند در این زمینه اقدام کنند. برای مثال سازمان [مدیریت بحران](#) می‌تواند بخشی از انتشارات خود را به موضوعات جامعه‌شناسی فاجعه اختصاص دهد.

وی تصریح کرد: ناشران دانشگاهی به دلیل محدودیت‌هایی نظیر هیئت علمی بودن نویسنده، سابقه او و ... قبول نکردند که این کتاب را چاپ کنند، بقیه ناشران نیز به دلیل اینکه این موضوع برایشان شناخته نشده بود سرمایه‌گذاری نمی‌کردند. با این حال نشر اندیشه احسان پذیرفت که این اثر را منتشر کند.

غلامرضا غفاری استاد دانشگاه تهران در این جلسه گفت: جامعه‌شناسی فاجعه عرصه‌ای است که بسیار مهم است، اما کمتر بدان پرداخته شده و کتاب‌هایی که در این زمینه نوشته شده است، محدود و انگشت‌شمار هستند. سرزمین ما به‌گونه‌ای است که در خطر بلایای طبیعی زیادی قرار دارد که نمونه آن زلزله بم است. در کنار تخریب‌های زیادی که این بلایا به همراه دارد، پیامدهای زیاد اجتماعی آنها که پس از وقوعش آرام آرام به چشم می‌آید، بسیار مهم بوده و باید مورد توجه قرار گیرد.

وی ضمن بیان چند نقد بر کتاب «جامعه‌شناسی فاجعه» گفت: بر مبنای دغدغه‌ای که پژوهشگر در این زمینه داشته است، کتاب خود را در 2 فصل تنظیم کرده است؛ در بخش ابتدایی مباحث نظری و مفهومی را مورد بررسی قرار داده و در بخش دوم براساس تجربه زیسته خود یک مورد مطالعه واقعی یعنی زلزله بم را از ابعاد مختلف واکاوی کرده است. باید دقت داشت که جامعه‌شناسی فاجعه علاوه بر آنکه حوزه جدید و نویی به شمار می‌رود، در قیاس با دیگر شاخه‌های رشته جامعه‌شناسی بیشتر نیازمند اطلاعات چندرشته‌ای و بینارشته‌ای است. در کنار تمام نقاط قوت که در این اثر دیده می‌شود، برخی نقاط ضعف هم به چشم می‌آید که باید معرفی شده و در جهت اصلاح قرار گیرد.

این استاد دانشگاه بیان داشت: به نظر می‌رسد که امکان فصل‌بندی بهتری برای این کتاب وجود داشت؛ در فصل اول، نویسنده به دنبال معرفی فاجعه و فضای مفهومی آن است. دقت داشته باشید که فاجعه فقط یک واژه نیست، بلکه یک سازه چند بعدی و چند واحدی است. علاوه بر این، به غیر از فصل پایانی، در مابقی فصول مقدمه‌ای نوشته شده است که بسیار طولانی‌تر از یک مقدمه بوده و خود تبدیل به یک بخش اصلی شده است. به نظر می‌رسد که لازم است این مقدمه‌ها کوتاه‌تر شود و خیلی سریع‌تر وارد مباحث شود.

وی تأکید کرد: در فصل سوم که نویسنده وارد مباحث نظری شده است، باید به یک نکته اساسی دقت داشته باشد؛ کار جامعه‌شناس در اینجا این است که براساس دانش نظری که بر عرصه جامعه‌شناسی سراغ دارد، نظریات خودش را بیان کند. به عبارت دیگر، بنابر تشخیص خود از تئوری‌های موجود و پیشین کمک گرفته و واقعیت تحت مطالعه را شرح و توضیح بیشتری بدهد. بر همین اساس لازم است که نویسنده چارچوبی را برای خود معین کند.

حمید رزاقی، مدرس دانشگاه، در بخش دیگری از این جلسه گفت: به نظرم کتاب «جامعه‌شناسی فاجعه»، از دو جهت اثری ارزشمند است. اولین دلیل برای ارزشمندی آن این است که به ادبیات جامعه‌شناسی فاجعه افزوده و مفاهیمی نظیر تاب‌آوری، آسیب‌پذیری اجتماعی، پیامدهای اجتماعی و ... را بیان کرده است. این‌ها می‌تواند در دسترس پژوهشگران و سیاستگذاران قرار گیرد و برایشان قابل استفاده خواهد بود. دومین دلیل برای ارزشمندی این اثر نیز جنبه پژوهشی آن است. ایشان با روش گراند تئوری که روشی کیفی است بسیاری از مفاهیم نظیر ناامنی جنسیتی، دگردیسی خانواده، خشونت خانگی، ازدواج‌های اجباری و ... را در این کتاب کشف و بررسی کرده است.

وی در بخش دیگری از سخنان خود با اشاره به موضوع مدیریت ریسک گفت: در این جلسه می‌خواهم درباره ریسک هم صحبت کنم؛ در پیوند جامعه فاجعه، جامعه ریسک را هم باید تعریف کرد. در جامعه فاجعه، ادراک از ریسک اهمیت ندارد. به عبارت دیگر فهم و دانش علمی و همچنین خرد جمعی به قدری پایین است که منجر به فاجعه می‌شود. دقت داشته باشید که ریسک با احتمال خطر و آینده سروکار دارد و جامعه‌شناسی ریسک به نوعی جهان‌بینی است که نسبت به آینده نگران است و تلاش دارد با برنامه‌ریزی، افزایش توانمندی مجامع علمی و آگاه‌سازی مردم از بروز فاجعه جلوگیری کند. برای مثال، اگر با استفاده از مدیریت ریسک، خانه‌ها و ابنیه را محکم‌تر بسازیم، دیگر فاجعه‌ای رخ نمی‌دهد.

رزاقی در پایان گفت: بنابراین بر این نظریم که دانش علمی ما در کنار دانش اجتماعی و خرد مردمی

می‌تواند به کمک زیست‌جهان ما بیاید. دقت داشته باشید که اگر فهم ما پایین باشد، فاجعه بارها و بارها تکرار می‌شود و به صورت جرم انباشته هم خواهد بود.

در پایان این مراسم با حضور رئیس فرهنگسرای رسانه، معاونین و اساتید حاضر در جلسه از [کتاب](#) «[جامعه‌شناسی فاجعه](#)» رونمایی شد.